لــه هەڵپەســاردنی قەیرانەکــانەوە بــۆ کرانــەوەی ستراتیژی لەگەڵ بەغدا

موەفەق عادل عومەر، دکتۆرا لە سیستەمە سیاسییەکان و مامۆستا لە بەشی سیستەمە سیاسییەکان و سیاسەتی گشتی/ زانکۆی سەڵاحەددین-هەولێر

پێشەکی

سەرۆکی هەرێمی کوردستان "نێچیرڤان بارزانی" بە سەردانێکی فەرمی لە ٤ی ئایاری ٢٠٢٦ گەیشتە بەغدا. ئەم هەنگاوە لەم ساتەوەختەدا بە جووڵەیەکی سیاسیی گرنگ لە چوارچێوەی پەیوەندییە ئاڵۆزەکانی نێوان هەولێر و بەغدا دادەنرێت.

سەردانەکەی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی لە قۆناغێکدایە کە تێیدا گەشێکی پڕ لە بێمتمانەیی زاڵە و، ئاستی نیگەرانییە ناوخۆییەکان لە عێراقدا ڕووی لە هەڵکشان کردووە. دیارترین تایبەتمەندییەکانی ئەم قۆناغە بریتین لە بەرزبوونەوەی ئەو گوشارە ئابووری و ئەمنییانەی کە ڕووبەڕووی عێراق بەگشتی و هەرێمی کوردستان بەتایبەتی بوونەتەوە.

لەبەر ئەم هۆکارانە، ناکرێت ئەم سەردانە تەنیا وەک سەردانێکی پرۆتۆکۆڵیی سادە یاخود جووڵەیەکی سیاسیی ئاسایی سەیر بکرێت، بەڵکوو دەبێت وەک هەنگاوێکی ستراتیژیی بنیاتنەر بخوێنرێتەوە؛ کە ئامانجی سەرەکیی بریتییە لە پاراستنی قەوارەی دەستووریی هەرێمی کوردستان لە ڕێگەی ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانی هەولێر و بەغداوە.

لەم سۆنگەیەوە، ئەم پرسیارە جەوهەرییە دێتە پێشەوە: ئایا ئەم هەنگاوە دەستپێکێکە بۆ "کرانەوەیەکی ستراتیژیی نوێ" لەنێوان هەردوو لادا، کە ئامانج لێی داڕشتنەوەی پەیوەندییە فیدراڵییەکان بێت لەسەر بنەمایەکی سەقامگیر، دوای قۆناغەکانی پێشوو کە پڕە لە کێشە و گرفت و ئاڵۆزی.

لەم وتارە هەوڵ دەدەین تیشک بخەینە سەر هەنگاوەکانی کرانەوەی ستراتیژی لەگەڵ بەغدا.

لە "ئیدارەدانی کاتیی قەیرانە کەڵەکەبووەکانەوە" بۆ "کرانەوەیەکی ستراتیژیی نوێ"

پرۆسەی هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتیی ئەنجومەنی نوێنەران و سەرۆککۆماری عێراق، گرژی و ئاڵۆزییەکانی نێوان لایەنە سیاسییەکانی عێراقی گەیاندە لووتکە، بەتایبەتیش لەسەر ئاستی پەیوەندییەکانی "پارتی دیموکراتی کوردستان" لەگەڵ هێز و لایەنە سیاسییە شیعە و سوننەکان لە لایەک و، پەیوەندییەکانی لەگەڵ "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" لە لایەکی دیکەوە. پەرەسەندنی ئەم گرژییانە، پارتی دیموکراتی کوردستانی گەیاندە ئاستێک کە بڕیار بدات ئەندامانی فراکسیۆنەکەی لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق

بانگهێشت بکاتەوە؛ ئەمەیش بە مەبەستی ڕاوێژپێکردنیان. ئەم پێشهاتانە لە کاتێکدان کە هاوشانی لایەنە شیعە و سوننەکان، نێومالّی کوردیش بە دۆخێکی زۆر ئالّۆز و نالەباردا تێ دەپەڕێت. سەرەڕای هەموو ئەمانەیش، ئەم دۆخە پڕ لە ململانێیە لە کاتێکدایە کە چەندان پێشهاتی ئەرێنی و ئاماژەی گۆڕانکاری لەسەر ئاستی هەرێمی و نێودەولّەتی، هەروەها ناوچەکە بەگشتی و عێراق و هەرێمی کوردستانیش بەتایبەتی گرتووەتەوە.

لە هەلومەرجێکی ئالّۆزی لەم شێوەیەدا، سەرۆک نێچیرڤان بارزانی سەردانێکی ستراتیژیی گرنگی بۆ بەغدا ئەنجام دا. ئەم سەردانە تەنیا جووڵەیەک و چالاکییەکی سیاسیی ئاسایی نەبوو، بەڵکوو ڕەنگدانەوەی ستراتیژییەتێکی گشتگیرتر بوو کە ئەم چوار ئامانجە سەرەکییەی دەپێکا: **ڕێگریکردن لە داڕمانی یەکجارەکیی پەیوەندییەکانی نێوان هەولێر و بەغدا، کۆنترۆڵکردنی گرژییە سیاسی و میدیاییەکان، پاراستنی هاوسەنگی لەناو پرۆسەی سیاسیی عێراقدا، کەمکردنەوەی مەترسیی گۆڕانی ناکۆکییەکان بۆ پێکدادانی سیاسی یان ئەمنیی کراوە.**

دوای ئەنجامدانی ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی کوردستان لە ساڵی ٢٠١٧، ئەوەمان بۆ دەرکەوت کە ژینگەی سیاسیی هەرێمی و نێودەولّەتی، ڕێگرە لەوەی کە هەرێمی کوردستان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی بەغدا ببێتەوە. ئەزموونی ئەو قۆناغە سەلماندی، کە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی گشتگیر و ڕاستەوخۆ لەگەڵ بەغدا، دەرەنجامی نەرێنیی وەک (گۆشەگیرکردنی سیاسی، گوشاری ئابووری، کەمبوونەوەی پاڵپشتیی نێودەولّەتی، لاوازکردنی پێگەی هەرێمی کوردستان لەناو هاوکێشەکانی عێراقدا)ی لێ دەکەوێتەوە، بۆیە پێویستە ستراتیژیی هەرێمی کوردستان لە "**ڕووبەڕووبوونەوەی سیاسیی ڕاستەوخۆ**"وە بەرەو "**سیاسەتی خۆگونجاندن و بەڕێوەبردنی قەیرانەکان**" بگۆڕدرێت.

لێرەدا ڕۆڵ و هەنگاوەکانی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی بەرجەستە دەبێت و ئەزموونیش سەلماندوویەتی کە کەسایەتییەکی وەک بەڕێزیان، توانای جێبەجێکردنی ئەم سیاسەتەی هەیە. چونکە بەگشتی گوتارە سیاسییەکانی، بەمە جیا دەکرێنەوە کە ڕەهەندی: (**پراگماتیکی، هێورکردنەوە، دیپلۆماسییەتی نەرم، دوورکەوتنەوە لە گوتاری گرژیئامێز**)یان پێوە دیارە. ئەم تایبەتمەندییانەیش وای کردووە ببێتە کەسایەتییەکی قبووڵکراو لەلایەن هێزە شیعە و سوننەکانی عێراق؛ تەنانەت لە ئاستی ناوخۆی هەرێمی کوردستانیشدا ئەمە بووەتە خاڵێکی بەهێز بۆ پاراستن و دروستکردنی هاوسەنگی.

بە لەبەرچاوگرتنی ئەم خالانەی سەرەوە، دەتوانین گرنگیی هەنگاوەکانی کرانەوەی ستراتیژیی ئەم دواییەی بەرپرسانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ بەغدا لەم خالانەی خوارەوە بخەینە ڕوو:

یەکەم: جێگیرکردنی بنەمای دیالۆگی سیاسی لە جێگەی گرژی و ئالّۆزی. سەردانەکە جەخت لەسەر دیالۆگی سیاسیی ڕاستەوخۆ دەکات، کە تا ئێستا دەرکەوتووە ئەم بنەمایە کاریگەرترین و چالاکترین ئامرازە بۆ بەڕێوەبردنی گرژی و ئالّۆزییەکانی نێوان هەولێر و بەغدا.

سەرەڕای قووڵیی کێشەکانی نێوان هەردوو لا، بەڵام سەردانەکەی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی، ئەمەی بۆمان خستە ڕوو کە تەنانەت سەرکردە شیعە و سوننەکان بڕوایان بەوە هەیە کە دەکرێت کێشە و گرفتەکان لە ڕێگەی دانوستاندنەوە چارەسەر بکرێن. بۆ <u>نموونە ئەمینداری گشتیی عەسائیبی ئەهلی هەقی شیعی "قەیس خەزعەلی"، دەربارەی سەردانەکەی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بۆ بەغدا، ڕای گەیاند کە ئەم سەردانە</u>

هەنگاوێکی باشە و سەرۆکی هەرێمی کوردستان کەسایەتییەکی قبووڵکراوە و، ئەمە نییەتباشیی پارتی دیموکراتی کوردستان دەخاتە ڕوو؛ هەروەها لێدوانەکانی "موحەممەد حەلبووسی"یش بەنزیکەیی لە هەمان ئاراستەدا بوو.

بۆیە دەتوانین بڵێین، ئەمە بەڵگەیەکی گرنگە بۆ ئەوە کە دەکرێ لەگەڵ سەرسەختترین نەیاردا گفتوگۆ و دانوستاندن بکرێت و ژینگەیەکی ئاوای بۆ ئامادە بکرێت کە بۆچوونە نەرێنییەکانی خۆی دەربارەی هەرێم و کورد و پارتی بگۆڕێت.

دووەم: وێناکردنی هەرێمی کوردستان بەوەی کە هاوبەشێکی سەرەکییە لە عێراق. بەهۆی گرژی و ناکۆکییە ناوخۆیییەکانی لایەنە کوردستانییەکان، لە قۆناغی ڕابردوودا کورد لە بەغدا زۆر بەلاوازی دەرکەوت و تەنانەت ئەو پۆستانەی کە مافی کوردە، لایەنە شیعەکان بڕیاریان لەبارەوە دا. جا بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە، سەردانەکەی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی پەیامێکی ڕاستەوخۆ و کاریگەر بوو کە هەرێمی کوردستان تا ئێستایش هاوبەشێکی سەرەکی و ستراتیژییە لە هاوکێشە سیاسییەکەی عێراقدا. هەروەها ئەم هەنگاوە پەیامێکی ڕاستەوخۆیشی لەخۆ گرتووە کە بریتییە لەوەی سەقامگیریی عێراق لە ئاستێکی بەرزدا، بە سروشتی پەیوەندیی نێوان هەولێر و بەغداوە بەستراوەتەوە.

جگە لەمە، جووڵە سیاسی و دیپلۆماسییەکانی سەرکردایەتیی کورد، بەتایبەتی سەرۆکی هەرێم، ئەوەی لێ دەخوێنرێتەوە کە مامەڵەی هەرێمی کوردستان لەگەڵ بەغدا، لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی بایکۆتکردن نییە، بەڵکوو لەسەر بنەمای پێگەی هاوبەشی سیاسییە لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی فیدراڵی و دەستووریدا.

سێیەم: چەسپاندنی دیپلۆماسیەتی ناوخۆیی لە عێراق. هەوڵە دواییەکانی سەرکردایەتیی کورد، بەتایبەتی سەرکردایەتیی پارتی دیموکراتی کورستان، جەختی لەوە کردەوە بەڕێوەبردنی پەیوەندیی نێوان هەولێر و بەغدا، پێویستی بە ئامرازە دیپلۆماسییە ناوخۆیییەکان هەیە کە لەسەر بنەمای دانوستاندن و دیالۆگی بەردەوام بنیات نراوە، نەک لەسەر سیاسەتی فەرزکردنی ئیرادە یاخود هەڕەشە و هێرشە میدیاییەکان.

ئەمەیش بەرەوپێشڤەچوونێکی ڕێژەییە لە سروشتی بەڕێوەبردنی قەیرانەکان لە ناوخۆی عێراقدا دوای ساڵانێکی زۆر لە گرژیی سیاسی.

چوارەم: پاڵپشتیکردن لە پێکهێنانی حکوومەتی عێراق کە دەست بە ڕێکارە دەستوورییەکانی پێکهێنانی کراوە؛ سەرەڕای ئەوەی ئەم خاڵە گرنگییەکی تایبەتی خۆی هەیە و سەردانەکە وا دەرکەوتووە کە تەنیا بۆ ئەم مەبەستە بووە، بەڵام پێداگریکردن لە بوونی کورد و بەتایبەتی پارتی دیموکراتی کوردستان لە کابینەی داهاتووی حکوومەتی عێراق، پەیامێکی قووڵتر و ستراتیژیتری هەیە کە ئەویش بریتییە لەوەی کە کورد، بەتایبەتی پارتی دیموکراتی کوردستان، لە هاوکێشە نوێیەکەی عێراقدا بوونی هەیە و، لە پێشهاتەکانی عێراق لە چوارچێوەی گۆڕانکارییە هەرێمی و نیودەوڵەتییەکاندا دوور نەکەوتۆتەوە. ئەم پەیامەیش لە ڕێگەی سەردانەکەی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی بۆ بەغدا بەڕوونی و ئاشکرا و ڕاستەوخۆ خراوەتە ڕوو.

پێنجەم: هەرێمی کوردستان لە لایەک بەهۆی گەمارۆکانی بەغدا و لە لایەکی دیکەوە بەهۆی پێشهاتە هەرێمییەکانەوە، ڕووبەڕووی قەیرانی دارایی و ئابووری بووەتەوە؛ بۆیە دەکرێت خوێندنەوە بۆ جووڵە دیپلۆماسییەکانی ئەم دواییەی هەرێم بەو شێوەیە بکرێت کە ئەم هەنگاوانە بەشێکن لە ستراتیژییەتی

بەرەنگاربوونەوەی گوشارە ئابووری و سیاسییەکان، بە ئامانجی ڕێگریکردن لە هەوڵەکانی لاوازکردنی قەوارەی دەستووریی هەرێم. ئەم ستراتیژییەیش لە ڕێگەی دووبارە ڕێکخستنەوەی پەیوەندییەکان لەگەڵ بەغدا بە شێوەیەکی پراگماتیکی و نواندنی نەرمیی زیاتر جێبەجێ دەکرێت.

کۆبەند

پەیوەندییەکانی هەولێر و بەغدا، بەتایبەتی لە سەرەتاکانی ساڵی ٢٠١٣وە، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ڕووی لە خراپی کردووە و ماوە ماوەیش گەیشتۆتە بنبەست. بەڵام جووڵەی ئەم دواییەی سەرکردایەتیی پارتی دیموکراتی کوردستان، گوزارشت لە تێپەڕینێکی هەنگاو بە هەنگاو دەکات لە سیاسەتێکەوە کە لەسەر بنەمای "بەڕێوەبردنی قەیرانەکان دوای ڕوودانیان"، بەرەو سیاسەتێک کە ئامانجی "**ڕێگریکردنە لە تەقینەوەی دۆخەکە بەر لە ڕوودانی**" لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئامرازەکانی **دیپلۆماسییەتی ناوخۆ، دیالۆگی سیاسی، بەڕێوەبردنی هاوسەنگییەکان، پراگماتیکی ستراتیژی**.

هەروەها لە هەنگاوەکانی سەرکردایەتیی پارتی دیموکراتی کوردستان، بەتایبەتی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی، ئەوەی لێ تێ دەگەین کەوا پاراستنی هەرێمی کوردستان تەنیا پشت بە نفووزی ناوخۆیی نابەستێت، بەڵکوو لە هەمان کاتدا پشت بە تواناکانی لەسەر پاراستنی پەیوەندییەکی **بەردەوام لەگەڵ بەغدا، بەڕێوەبردنی تۆڕێک لە هاوپەیمانییەتی لەسەر ئاستی عێراق، کەمکردنەوەی گرژی و ئاڵۆزییەکان لەگەڵ هێزە شیعەکان، پاراستنی هاوسەنگی لەگەڵ هێزە سوننەکان و، ڕێگریکردن لە پەراوێزخستنی هەرێم لەسەر ئاستی هەرێمی و نێودەوڵەتیدا دەبەستێت.**

لەم سۆنگەیەوە، لە ڕووی ستراتیژییەوە گرنگیی سەردانەکەی سەرۆکی هەرێم بۆ بەغدا تەنیا لە ڕووی تاوتوێکردنی دۆسیە هەڵپەسێردراو و ڕاستەوخۆکانی وەکوو (مووچە، بوودجەی گشتی، نەوت و غاز، هەماهەنگیی ئەمنی) گرنگ نییە، بەڵکوو لە هەمان کاتدا گرنگییەکەی لەوەدایە کە ئەمە هەوڵێکە بۆ دووبارە پێناسەکردنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان هەولێر و بەغدا لە چوارچێوەی لۆژیکێکی نوێ کە لەسەر "هاوبەشیی پێویست" بنیات نراوە لەجیاتی "پێکەوەژیانی ناجێگیر و کاتی".

لە ئەنجامدا دەتوانین ئەوە بڵێین، کەوا سەردانەکەی سەرۆک نێچیرڤان بارزانی بۆ بەغدا تەنیا هەوڵێک نەبوو بۆ چارەسەرکردنی کێشەیەکی کاتی و لەناکاو، بەڵکوو دەربڕینێکە لە قۆناغێکی سیاسیی نوێ، کە تێیدا سەرکردایەتیی کورد هەوڵ دەدات بۆ دووبارە چەسپاندنەوەی پێگەی خۆی لە چوارچێوەی هاوکێشە سیاسییەکانی عێراقدا لەژێر ڕۆشنایی (**واقعبینیی سیاسی، بەڕێوەبردنی هاوسەنگییەکان، پاراستنی سەقامگیری**) لەجیاتی ڕووبەڕووبوونەوە و ململانێی ڕاستەوخۆ.